
نقد صیرفیان

فراز و فرود خاقانی‌شناسی معاصر

از رهگذر بررسی هفت اثر از خاقانی‌شناسان این روزگار

محمدرضا ترکی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

انتشارات سخن، تهران

سرشناسه	: ترکی، محمدرضا،
عنوان و نام پدیدآور	: نقد صیرفیان
مشخصات نشر	: تهران: نشر سخن، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	: ۵۰۵ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۳۷۲-۷۴۶-۸
وضعیت فهرست‌نویسی	: فنیای مختصر
یادداشت	: فهرست‌نویسی کامل این اثر در نشانی http://opac.nli.ir
	: قابل دسترسی است.
یادداشت	: عنوان دیگر: نقد صیرفیان؛ فراز و فرود خاقانی‌شناسی معاصر
	: از رهگذر بررسی هفت اثر از خاقانی‌شناسان این روزگار.
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۸۳۶۶۶

انتشارات سخن
خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه،
خیابان وحید نظری، شماره ۴۸
فکس: ۶۶۴۰۵۰۶۲
www.sokhanpub.com
E.mail: info@sokhanpub.com

نقد صوریان

فراز و فرود خاقانی‌شناسی معاصر
از وهگدر بررسی هفت اثر از خاقانی‌شناسان این روزگار

تألیف محمد رضا ترکی
(دانشیار دانشگاه تهران)
ویراستار: مرضیه گلرنگ وهریر
استخراج نمایی: سیمه گنجی
حروف‌نگاری و صفحه‌آرایی: محبوبه امینی‌مهر

لیتوگرافی: کوثر
چاپ: دایره سفید
چاپ اول: ۱۳۹۴
تیراژ: ۱۱۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۷۲-۷۴۶-۸

تلفن تماس برای تحویل کتاب در منزل و محل کار

۶۶۹۵۳۸۰۴، ۶۶۹۵۳۸۰۵

فهرست

۹	پیش‌گفتار
۱۳	مقدمه
۱۹	نقد و تکمله‌ای بر فرهنگ لغات و تعبیرات دیوان خاقانی شروانی
۱۶۷	نقد و تکمله‌ای بر مباحث تاریخی ارمغان صبح
۲۰۳	نقد و تکمله‌ای بر سراج‌آوا و رنگ
۲۳۳	نقد و تکمله‌ای بر گزارش دشواریهای دیوان خاقانی
۲۷۱	نقد و تکمله‌ای بر بساط قلندر
۲۸۹	نقد و تکمله‌ای بر جام عروس خاوری
۳۰۹	نقد و تکمله‌ای بر نقد و شرح قصاید خاقانی
۴۶۷	مؤخره
۴۷۷	منابع
۴۹۱	نمایه

پیش‌گفتار:

کتابی که پیش روی خوانندگان گرامی قرار دارد به معنای دقیق کلمه، اثری پژوهشی است، هم حاصل تتبع است، هم میوه نقد و تحلیل و غور و ژرف‌نگری، هم برآمده از گذرگاه تعاطی افکار و تبادل نظر مستمر انتقادی در نهادهای که برای بررسی نقد و بررسی بی‌طرفانه و روشمند متن‌های درسی یا کمک‌درسی یا مأخذ درس‌های دانشگاهی تأسیس شده است.

استاد فاضل و محقق گران‌ارج جناب آقای دکتر محمدرضا ترکی، شاعر فرهیخته و عضو هیأت علمی دانشگاه تهران که سعی بلیغ در فراهم آوردن این اثر عالمانه مبذول داشته‌اند، خود در مقدمه‌ای مستوفی گفتنی‌ها را درباره این اثر نفیس بیان کرده‌اند، اما بر مبنای وظایف این گروه، چند نکته درباره زمینه‌های شکل‌گیری این اثر انتقادی و فرآیند تصنیف آن قلمی می‌شود:

۱- این پژوهش نقد شرح‌ها و نقدهای مربوط به اشعار شاعر بلندآوازه ایران، خاقانی شروانی است، یعنی در حوزه یکی از دشوارترین ماده‌های درسی رشته زبان و ادبیات فارسی (در خور استفاده در همه مقاطع) نگاشته شده است. شعر خاقانی را از چندین حیث می‌توان در مجموعه ادب فارسی متمایز دانست:

الف) شعر خاقانی در عرصه مضمون از واقعیت تا اسطوره سیلان و امتداد دارد.

ب) شعر خاقانی نقطه مرکزی در فرآیند شکل‌گیری سبک عراقی و نقطه اوج معرفت‌گرایی و حکمت‌گرایی در شعر فارسی است. اهمیت و جایگاه شعر خاقانی تا بدان جاست که بدون اشعارش، فهم مجموعه ادب فارسی ناقص خواهد ماند.

ج) شعر وی گنجینه‌ای از اصطلاحات حکمی، فلسفی، کلامی، دینی و تاریخی است.

د) زبان غنی، پرمایه، شورآفرین و در عین حال پر پیچ و خم، مشحون از فراز و فرود، مملو از عاطفه، سرشار از شگردهای بیانی و بلاغی استادانه، شعر وی را به قلّه ادب فارسی رسانیده است.

ه) توانایی وزانت زبان و بلاغت و معارف دینی منظوی در آن، شعر خاقانی را به مثابه سند غنای همزمان صورت و معنی در روزگار خود درآورده است و الهام‌بخش بسیاری از شاعران و نویسندگان پس از وی واقع شده و از همین روی است که در دوران معرفت‌اندیشی روزگار مدرن، اقبال عمیقی به شعر وی آغاز شده است.

در نظر داشتن این عظمت‌های خلاقیت و خیال‌انگیزی خاقانی و غنای معرفتی زبان وی، نوشتن اثر پژوهشی حاضر را با ریژگی مسأله‌مندی همراه با ظرافت‌های روش‌شناختی در خور تحسین به‌نظر می‌رسد.

۲- این کتاب جامع‌ترین، تخصصی‌ترین، روزآمدترین منبع درسی (هم برای کارشناسی، هم برای کارشناسی ارشد و هم دکتری) در حوزه خاقانی‌شناسی است تا جایی که می‌توان گفت که نگارش این منبع درسی، نشانه نقطه عطف و پیشرفتی در خور توجه در تاریخ خاقانی‌شناسی است.

۳- این اثر انتقادی از گذرگاه مسئله‌یابی‌های مستمر و تعاطی افکار در جلسات گروه زبان و ادبیات فارسی شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی شکل گرفته و با مسئله‌مندی به‌پیش رفته است و سرانجام گروه، نظر به دانش و تجربه استاد فاضل، جناب آقای دکتر ترکی، عضو محترم هیأت علمی دانشگاه تهران، از ایشان درخواست کرد تا تألیف چنین اثر انتقادی را برعهده بگیرند و ایشان به شایستگی از عهده این امر خطیر برآمده‌اند.

۴- این کتاب صرفاً تألیف و گردآوری نیست بلکه اثری تصنیفی است و بداعت و نوآوری راهگشایی را در بر دارد.

۵- گروه پس از بررسی تمام جوانب و مباحث کتاب آن را به دو داور دقیق‌النظر و متخصص و حاذق در این حوزه سپرده و سرانجام این اثر با امعان نظر و بازکاوی استاد بزرگوار و منتقد دانشمند، جناب آقای دکتر پورنامداریان بخت‌یار شد و آنچه حضرت استادی صواب دانسته‌اند نیز در متن لحاظ گردیده است.

۶- اصلاحات به‌عمل آمده به‌وسیله مصنف مجدداً در گروه بررسی و ملاحظات پیرامون آن به نویسنده محترم منعکس شده است.

۷- پس از آن نیز دبیرخانه گروه تمام شاکله کتاب، را بررسی و تأیید نموده است.

۸- به‌معنای دقیق کلمه این اثر را می‌توان مصداق بارز تعین و تحقق رسالت و وظیفه شورای بررسی متون به عنوان تنها نهادی که پیوسته به امر نقد متن‌های درسی دانشگاهی اهتمام دارد، معرفی کرد و به آن بالید.

از دانشوران نکته‌سنج انتظار دارد با دقت نظر خویش طی نقدهای خود که به این کتاب اهدا می‌کنند، راه کمال افزون‌تر آن را در چاپ‌های بعدی فراهم سازند.
و توفیق از خدا و توکل بر اوست

حسینعلی قبادی

رئیس گروه زبان و ادبیات فارسی

شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی

پاییز ۱۳۹۲ شمسی